

INTRODUCCIÓ

L'arqueologia clàssica de les comarques septentrionals del País Valencià s'ha caracteritzat històricament per una manca quasi absoluta d'estudis. En aquest sentit, el treball de D. Fletcher i J. Alcàcer (1955-56) va ser un primer intent d'oferir una síntesi d'allò que se sabia sobre l'arqueologia romana de les comarques nostrades, mentre que la publicació per part de F. Gusi i C. Olària l'any 1977 dels resultats de les excavacions de la vil·la de Benicató (Nules), suposava l'inici dels estudis monogràfics sobre jaciments d'aquesta època.

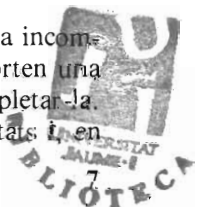
En general, l'aparent inexistència de nuclis urbans a la zona costanera que s'estén entre *Saguntum* i *Dertosa*, recolzada en l'absència de referències clares a les fonts literàries, ha estat potser la principal causa del desinterés mostrat pels cercles d'investigadors foranis. Aquest buit urbà s'ha intentat omplir repetidament mitjançant reduccions erudites que mai no han comptat amb un suport documental que les justificàs. Entre aquestes en destaca una de ben primerenca i més duradora: la que identifica Morella amb l'antiga ciutat ilercaona de *Biscargis*.

En la història de l'arqueologia nostrada, però, hi ha dues fites de singular transcendència: la localització per part de N. Ferrer, l'any 1876, d'un jaciment d'època romana de considerable extensió i característiques urbanes a La Moleta dels Frares (El Forcall); i la reinterpretació, cent anys després, d'una inscripció llatina conservada a Morella i coneguda ja des de 1538. La brillant restitució de l'epigrafista alemany G. Alföldy permetia, per primera vegada, relacionar el jaciment arqueològic existent a La Moleta amb una localitat citada pel geògraf Ptolemeu, el topònim de la qual degué ser *Lesera*.

Sobre aquestes bases, calia seguir aprofundint en les qüestions estrictament arqueològiques, per tal d'ampliar els nostres coneixements sobre l'únic nucli urbà d'època romana conegut en terres valencianes al Nord de *Saguntum*; i també calia posar en relació el jaciment arqueològic amb l'epígraf citat, esbrinant la seua història i interpretació, per tal de valorar amb exactitud la solidesa de les hipòtesis plantejades.

Una de les orientacions fonamentals de la investigació moderna en el camp de l'antiguitat es dirigeix cap a l'estudi dels nuclis urbans i llurs territoris, cap a la recomposició del mosaic territorial, tant a nivell municipal com a nivell conventual. Des d'aquesta perspectiva, el paper de l'arqueologia és indispensable: la prospecció permet localitzar els nuclis urbans, mentre que llur excavació possibilita conèixer, entre d'altres aspectes, l'evolució cultural i urbanística, la cronologia, els esdeveniments històrics i, en ocasions, àdhuc el topònim d'aquells.

La base sobre la qual treballem els historiadors de l'antiguitat és força incompleta, i normalment canvia de forma lenta i inconstant. Les fonts ens aporten una informació parcial, i sovint resulta molt difícil —sinó impossible— completarla. D'una banda, els autors antics ens proporcionen una sèrie de noms de ciutats i, en

ocasions, llur localització aproximada; algunes d'aquestes conserven el topònim antic evolucionat, o resulta fàcil identificar-les mitjançant l'epigrafia; d'altres no sabem més que el seu nom, i desconeixem la seua situació. D'altra, l'arqueologia ens permet conèixer l'existència d'alguns nuclis urbans, la majoria dels quals han estat abandonats fa molts anys, i ara no tenim cap notícia sobre el seu nom. Així, hi ha casos de nuclis urbans excavats, com és ara El Cabezo de Alcalá (Azaila), dels quals desconeixem el topònim; d'altres ni tan sols han estat excavats, com La Muela (Hinojosa del Jarque), i ignorem també el seu nom antic; en ocasions la troballa casual d'una inscripció permet saber el topònim d'una ciutat, com fou el cas del Cabezo de las Minas (Botorrita), on ara podem situar *Contrebia Belaiska*; finalment, hi ha casos en què una inscripció aïllada ens permet sospitar l'existència d'una ciutat pròxima, la localització exacta de la qual desconeixem, com passa amb l'epitafi d'un magistrat municipal trobat a Rubielos de Mora.

En el nostre cas teniem un nucli urbà conegut des de feia cent anys, i la correcta interpretació d'una vella inscripció ens va permetre saber el seu antic topònim. D'aquesta manera, una nova reducció d'una localitat citada per les fonts literàries a un nucli urbà dels ja coneguts, ens permet avançar algunes passes més en el llarg procés de recomposició d'aquest trencaclosques. Hem afegit una peça més, i ara tenim una mínima base per a començar a plantejar-nos quines seran les que encaixen als espais buits que hi ha al voltant.

L'origen de la informació utilitzada per a l'elaboració d'aquest treball ha estat, en primer lloc, la bibliografia; un buidat exhaustiu i crític de tots els llibres i articles que feien referència a alguns dels aspectes relacionats amb el tema, em va permetre posar-me en antecedents i establir les directrius de la recerca. En segon lloc, ha estat necessari el reconeixement físic del jaciment i del seu entorn, en el context d'un treball més ampli per tota la comarca, per tal de confirmar el seu caràcter urbà i localitzar els vestigis de major interès, possibilitant d'aquesta manera una detinguda descripció i posant alhora les bases per a ulteriors treballs d'excavació. Finalment, i per a establir una evolució cultural del jaciment, fixant una cronologia aproximada dels diferents moments d'ocupació, particularment en època romana, ha estat de tot grau decisiu poder estudiar els materials de l'excavació de 1960, l'única realitzada fins ara.

Les dificultats trobades en aquest apartat provenen en la seua major part del difícil accés envers determinats materials de gran interès procedents del jaciment, com és ara el monetari, que s'estudia en base a un recull bibliogràfic i no en base a l'anàlisi directa de les peces. De la mateixa manera, l'estudi de les tèsseres i entalles s'ha hagut de posposar. Altres materials, com els conservats de recerques anteriors, o els arreplegats per diversos particulars i pel mateix autor, es publicaran més endavant en successius treballs. Hi ha, per tant, una clara i decidida voluntat de proseguir la investigació, voluntat que es veu entrebancada per la impossibilitat de reprendre les excavacions. Es d'esperar que, en els anys vinents, un major interès per part de l'administració, i una actitud més receptiva per part dels propietaris del terreny, faran possible superar aquest obstacle incomprensible.

Com és evident, tant la recerca arqueològica com el treball d'interpretació que el segueix, han exigit un ampli marc geogràfic en el qual situar el jaciment i la seua problemàtica. Sobre la base obligada d'un recolzament en la façana mediterrània, en molts aspectes ha estat fonamental treballar sobre dades recollides a l'extensa regió que s'estén entre *Caesaraugusta* i les ciutats costaneres de *Dertosa* i *Saguntum*.

Amb el propòsit d'oferir una àmplia monografia sobre el tema, el treball s'estructura en dues parts: a la primera s'arreplega la documentació arqueològica, amb

un recull exhaustiu de la bibliografia referida a la història del jaciment; a continuació, l'estudi arqueològic pròpiament dit s'aborda en dos vessants: el reconeixement físic del jaciment en el seu estat actual, amb una descripció acurada de les parts de major interès, i l'estudi i interpretació de l'excavació de 1960, seguida del monetari. A la segona part hom planteja la problemàtica entorn de la seua identificació, començant per la història i interpretació de l'epígraf conservat a Morella; segueix l'estudi de la xarxa viària, elaborat a partir d'una hipòtesi d'interpretació de l'obra de Ptolomeu i dels itineraris, i sobre la base del coneixement actual de les vies d'aquesta regió en relació amb els diferents nuclis urbans coneguts; finalment s'aborda el problema municipal, a partir de les notícies que en proporcionen les fonts, plantejant un model de distribució territorial en aquesta zona.

